

GIÁO DỤC LỐI SỐNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA CHO SINH VIÊN THEO TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH

NGUYỄN THỊ ANH *

Ngày nhận bài: 13/5/2022

Nhận kết quả phản biện: 30/5/2022

Duyệt đăng: 16/6/2022

Tóm tắt: Lối sống là một nội dung cấu thành phẩm chất chính trị, đạo đức, có vai trò định hướng hành vi của con người. Hiện nay, những biến đổi về kinh tế - xã hội đang tác động mạnh mẽ tới lối sống của con người theo cả hai hướng tích cực và tiêu cực. Bài viết làm rõ một số vấn đề về lối sống trong xã hội xã hội chủ nghĩa, quan điểm của Hồ Chí Minh về lối sống mới, khái quát những ưu điểm, hạn chế trong lối sống của sinh viên hiện nay và nêu ra một số giải pháp nhằm giáo dục lối sống xã hội chủ nghĩa cho sinh viên theo tư tưởng Hồ Chí Minh.

Từ khóa: Giáo dục lối sống XHCN; lối sống mới; tư tưởng Hồ Chí Minh.

Đặt vấn đề

Sinh thời Chủ tịch Hồ Chí Minh rất quan tâm đến giáo dục, bồi dưỡng lối sống mới cho nhân dân. Người nói: “muốn xây dựng thành công chủ nghĩa xã hội, trước hết phải có những con người xã hội chủ nghĩa”[5, tr.66]. Con người xã hội chủ nghĩa (XHCN) phải có “tư tưởng và tác phong xã hội chủ nghĩa”[5, tr.66]. Tư tưởng và tác phong XHCN phải được thể hiện trong nhận thức, thái độ, hành vi, trong quá trình thực hiện các mục tiêu, nhiệm vụ của cách mạng XHCN, tức là phải được thể hiện qua lối sống của mỗi cá nhân và cả cộng đồng.

Ngày nay, cùng với sự phát triển kinh tế - xã hội, lối sống và nhận thức về các giá trị trong xã hội có nhiều thay đổi, nhất là ở thanh niên, sinh viên. Vì vậy, giáo dục lối sống XHCN cho sinh viên có ý nghĩa vô cùng quan trọng, nhằm tạo ra lớp người trẻ tuổi với đầy đủ phẩm chất và năng lực, đảm bảo sự phát triển đúng định hướng XHCN của đất nước.

1. Lối sống xã hội chủ nghĩa và quan điểm của Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống trong xã hội xã hội chủ nghĩa cho thanh niên, sinh viên

Lối sống XHCN là một giá trị phản ánh đặc trưng, bản chất của xã hội XHCN, biểu

hiện trên bốn nội dung: 1- Tính tích cực chính trị - xã hội được phát huy trong mọi hoạt động sống của con người, thể hiện nhận thức sâu sắc về mục tiêu, lý tưởng của CNXH. 2- Chủ nghĩa tập thể trong các hoạt động là một tiêu chí cơ bản đánh giá lối sống XHCN. 3- Tôn trọng, tuân theo những giá trị, chuẩn mực đạo đức cộng sản, tôn trọng lợi ích chung. “Mọi người vì mỗi người, mỗi người vì mọi người” trở thành tiêu chí ứng xử các quan hệ xã hội. 4- Dân chủ là một đặc trưng quan trọng của lối sống XHCN[2, tr.13].

Sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh thường sử dụng khái niệm con người mới XHCN để phân biệt với những người sống trong xã hội cũ, chưa được giác ngộ cách mạng[1]. Con người mới XHCN là những người được giáo dục, bồi dưỡng lối sống mới để xây dựng đất nước, phục vụ nhân dân. Trong những con người mới, Hồ Chí Minh đặc biệt chú ý đến thanh niên, sinh viên - chủ nhân tương lai của nước nhà. Người nhấn mạnh: cần tin tưởng họ, giáo dục, dìu dắt họ, dám trao cho họ những trọng trách xứng đáng. Phải bồi dưỡng cho họ những phẩm chất quan trọng của con người mới XHCN như:

Thứ nhất, yêu nước, yêu CNXH; dũng cảm, không ngại khó, ngại khổ, kiên trì phấn đấu cho lý tưởng của Đảng, của cách mạng; phải

* Trường Đại học Thủy lợi.

biết “chăm lo việc nước như chăm lo việc nhà”, “biết tự mình lo toan, gánh vác, không ỷ lại, không ngồi chờ, đùn đẩy công việc”. “Ai cũng phải là một chiến sĩ dũng cảm phấn đấu xây dựng CNXH”[5, tr.67]. Người nhấn mạnh, con người mới XHCN đối với Đảng và nhân dân, suốt đời là dây tở trung thành. Đối với kẻ địch thì luôn tinh táo, sẵn sàng đập tan mọi âm mưu của kẻ thù, bảo vệ thành quả cách mạng, bảo vệ nhân dân[5, tr.68].

Thứ hai, nêu cao tinh thần tập thể trong mọi hoạt động. Chủ tịch Hồ Chí Minh giải thích, xã hội XHCN là do quần chúng nhân dân tự mình xây dựng lấy. Mọi người đều bình đẳng về quyền lợi và nghĩa vụ. “Bởi vậy, mọi người phải thấm nhuần sâu sắc tư tưởng “mình vì mọi người, mọi người vì mình”, “phải chí công vô tư”. “Đó mới là đạo đức người cộng sản”[5, tr.67].

Thứ ba, biết tôn trọng và tuân theo giá trị đạo đức cộng sản, tôn trọng lợi ích chung. Đạo đức cộng sản có nội dung cốt lõi là chủ nghĩa nhân đạo chiến đấu. Đạo đức cộng sản không thờ ơ với những vấn đề bức xúc của xã hội; dám ủng hộ và bảo vệ cái mới, cái đúng, cái tốt đẹp; đấu tranh phản bác những cái cổ hủ, lạc hậu, phản tiến bộ, để “thắng được chủ nghĩa cá nhân, tư tưởng lợi mình hại người, tự do vô tổ chức, vô kỷ luật và những tính xấu khác”[5, tr.66].

Thứ tư, phải có ý thức làm chủ Nhà nước, tinh thần tập thể XHCN[5, tr.66]. Người giải thích, ngày nay “nhân dân lao động là những người làm chủ nước ta”, nên “cần có đầy đủ ý thức làm chủ, tinh thần tập thể”[5, tr.70]. Nhân dân phải “có tinh thần dám nghĩ, dám làm, vươn lên hàng đầu trở thành người lao động tiên tiến”[5, tr.70]. Tuy nhiên, để thực hiện được quyền làm chủ của mình thì phải “ra sức học tập, nâng cao trình độ văn hoá, kỹ

thuật, có tinh thần sáng tạo, tìm tòi cái mới, học tập cái mới, ủng hộ cái mới”[5, tr.70].

Có thể nói, những quan điểm của Hồ Chí Minh về lối sống mới đã thể hiện đầy đủ những phẩm chất cơ bản của lối sống XHCN trong xã hội mới.

Đối với sinh viên, ngày 7-5-1958, phát biểu tại Đại hội sinh viên Việt Nam lần thứ 2, Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn: sinh viên phải bồi dưỡng, rèn luyện theo sáu cái yêu: yêu Tổ quốc, yêu nhân dân, yêu CNXH, yêu lao động, yêu khoa học và kỷ luật để trở thành những người anh hùng trong thời đại mới với nội dung cụ thể như sau:

Yêu Tổ quốc, tình yêu Tổ quốc là lẽ sống cao đẹp nhất của mỗi con người. Theo Hồ Chí Minh, yêu nước “tức là phải làm sao cho Tổ quốc ta giàu mạnh”[4, tr.400], đồng bào sung sướng. Yêu Tổ quốc trước hết thể hiện ở tình yêu quê hương, xóm làng, yêu ông bà, cha mẹ, thầy cô, bạn bè... Bản thân mỗi sinh viên phải nỗ lực phấn đấu học tập tốt, lao động tốt, tích cực tham gia các hoạt động tập thể và công tác xã hội, để tình yêu Tổ quốc trở thành hiện thực trong thực tiễn.

Yêu nhân dân thể hiện ở tình yêu thương con người, tinh thần nhân văn, nhân đạo, coi trọng nghĩa cử cao đẹp, đoàn kết gắn bó cộng đồng, sống có lý, có tình, biết ơn những người đi trước[6]. Hồ Chí Minh nói, yêu nhân dân là “phải hiểu rõ sinh hoạt của nhân dân, biết nhân dân còn cực khổ như thế nào, biết chia sẻ những lo lắng, những vui buồn, những công tác nặng nhọc với nhân dân”[4, tr.400]. Trong điều kiện đất nước còn khó khăn, mỗi sinh viên phải biết chia sẻ với gia đình và xã hội; tạo lập lối sống giản dị, gần gũi và hòa đồng với mọi người, tránh sự vô cảm[3].

Yêu CNXH, với Hồ Chí Minh “yêu Tổ quốc, yêu nhân dân phải gắn liền với yêu CNXH, vì có tiến lên CNXH thì nhân dân

mình mỗi ngày một no ấm thêm, Tổ quốc mỗi ngày một giàu mạnh thêm”[4, tr.400]. Yêu CNXH, mỗi sinh viên phải ra sức phấn đấu học tập, rèn luyện và cống hiến để xây dựng đất nước ngày càng “đàng hoàng hơn, to đẹp hơn”.

Yêu lao động, Chủ tịch Hồ Chí Minh nói: “Muốn thật thà yêu Tổ quốc, yêu nhân dân, yêu CNXH thì phải yêu lao động, vì không có lao động thì chỉ là nói suông”[4, tr.400]. Lao động là nghĩa vụ thiêng liêng, là nguồn sống, hạnh phúc của mỗi con người. Ai cũng phải tùy khả năng mình mà tự giác tham gia lao động, góp phần xây dựng nước nhà. Trong lao động, phải tự giác giữ gìn kỷ luật lao động, phải tận tâm, tận lực, trên tinh thần trách nhiệm cao nhất. Người phê phán những người lười biếng, có tư tưởng chê bai, kén chọn công việc. Theo Người “chỉ những kẻ lười biếng, ỷ lại mới đáng xấu hổ”. “Ai sợ khó, sợ khổ, muốn ngồi mát ăn bát vàng, người đó mới là kém vì không phải là người XHCN”[5, tr.69].

Yêu khoa học, Người chỉ ra đây là phẩm chất quan trọng của con người mới XHCN. Vì “thời đại chúng ta bây giờ là thời đại vệ tinh nhân tạo, là thời đại của khoa học phát triển rất mạnh, thời đại XHCN, thời đại anh hùng”[4, tr.401]. Sinh viên phải tiếp cận nhanh, thâm tóm được những tri thức mới và làm chủ tri thức đó để từng bước làm chủ xã hội.

Kỷ luật, tiến lên CNXH thì phải có khoa học và kỷ luật. Khi khoa học càng phát triển, lao động mang tính chuyên môn hóa cao, tất yếu đòi hỏi người lao động phải có tính tổ chức, kỷ luật cao và tác phong công nghiệp[3]. Do đó, sinh viên phải rèn luyện cho mình tính tổ chức, kỷ luật theo tư tưởng, phong cách Hồ Chí Minh.

Có thể nói, những quan điểm của Hồ Chí Minh đã định hướng giáo dục lối sống XHCN cho sinh viên trên tất cả các mặt của đời sống xã hội: trong lao động sản xuất, chiến đấu, học

tập, sinh hoạt và ứng xử. Giáo dục lối sống XHCN cho sinh viên là một yêu cầu khách quan của sự nghiệp xây dựng CNXH ở nước ta hiện nay.

2. Những ưu điểm và hạn chế trong lối sống của sinh viên Việt Nam hiện nay

Quan triệt quan điểm của Hồ Chí Minh, Đảng và Nhà nước Việt Nam rất quan tâm đến việc giáo dục lối sống XHCN cho sinh viên. Sinh viên được giáo dục, bồi dưỡng một cách toàn diện. Phần lớn các bạn trẻ có lối sống khá văn minh, hiện đại, bắt kịp với những trào lưu mới trên thế giới; có tinh thần nhân đạo, coi trọng những nghĩa cử cao đẹp, sống có lý tưởng, yêu thích sự tự do và khám phá, đoàn kết, có kỷ luật, kỷ cương, luôn nỗ lực phấn đấu vươn lên trong học tập, rèn luyện.

Nhận thức của sinh viên về vị trí, vai trò của các yếu tố trong thang giá trị xã hội hiện nay có sự thay đổi. Theo kết quả khảo sát 300 sinh viên Trường Đại học thủy lợi năm 2021, 40,5% sinh viên được hỏi trả lời phẩm chất hàng đầu có năng lực công tác tốt, trình độ học vấn cao, phẩm chất tiếp theo là sống có lý tưởng, trung thành với sự nghiệp cách mạng, tinh thần quyết tâm thực hiện nhiệm vụ được giao, gương mẫu về đạo đức, lối sống (với 32,5%); sống có ích cho xã hội (15,8%); được mọi người yêu mến (11,2%). Đồng thời, phần lớn sinh viên đã có sự định hướng giá trị chính trị - xã hội đúng đắn.

Mặt khác, một bộ phận sinh viên còn có quan niệm và biểu hiện lệch lạc trong lối sống. Họ sống thiếu lý tưởng, thậm chí không hiểu lý tưởng ấy là gì. Họ học tập chỉ để đạt được mục đích cá nhân nào đó, hoặc chẳng có mục đích gì nên sẵn sàng gian lận trong thi cử, có suy nghĩ tiêu cực về cuộc sống và xã hội. Một số bạn trẻ hồ hững với những gì diễn ra xung quanh, “được đến đâu thì hay đến đó”, vô kỷ luật, thiếu trách nhiệm, coi nhẹ những giá trị truyền thống, thờ ơ trước những vấn đề bức xúc trong xã hội, thiếu ý thức bảo vệ của chung,

sống ích kỷ, chỉ biết đòi hỏi và nhìn nhận một cách sai lầm về giá trị cuộc sống, sùng bái giá trị vật chất, hưởng thụ, coi đây mới là giá trị đích thực của cuộc sống... Chính điều này đã tạo cơ hội thuận lợi để các đối tượng xấu có thể lợi dụng, lôi kéo họ vào con đường lầm lạc.

Nguyên nhân của những lệch lạc trong lối sống của sinh viên trước hết là do thiếu sự tự tu dưỡng, yếu kém trong nhận thức, lối lối biếng trong rèn luyện, tha hoá về nhân cách. Mặt khác, công tác giáo dục, tuyên truyền các giá trị đạo đức, lối sống chưa đầy đủ, hiệu quả; việc quản lý, giáo dục trong gia đình bị buông lỏng, nuông chiều quá mức hoặc thiếu đi sự quan tâm của người lớn; tác động từ mặt trái của nền kinh tế thị trường làm đảo lộn các giá trị đạo đức, lối sống...

Do đó, xây dựng lối sống XHCN cho sinh viên vừa là cách để lưu giữ giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc, đồng thời bổ sung, phát triển các giá trị mới phù hợp với xu thế phát triển của dân tộc và thời đại. Đồng thời, giúp sinh viên khẳng định được giá trị của bản thân và phát huy tính tích cực chính trị - xã hội trong cộng đồng, quốc gia, dân tộc.

3. Một số giải pháp giáo dục lối sống xã hội chủ nghĩa cho sinh viên hiện nay theo tư tưởng Hồ Chí Minh

Giáo dục lối sống XHCN là quá trình sử dụng tổng hợp nhiều cách thức, biện pháp với sự tham gia của nhiều lực lượng. Chủ thể giáo dục lối sống XHCN cho sinh viên là nhà trường, gia đình và các tổ chức xã hội. Đối tượng giáo dục là sinh viên, họ cũng là chủ thể của quá trình tự giáo dục lối sống XHCN. Thực tế, lối sống XHCN không hình thành tự phát, mà phải qua quá trình giáo dục, giác ngộ, bồi dưỡng một cách hệ thống, thường xuyên, có tổ chức, toàn diện của các chủ thể giáo dục và tự giáo dục. Vì vậy, giáo dục lối sống XHCN cho sinh viên hiện nay cần chú trọng vào một số giải pháp pháp sau:

Thứ nhất, nâng cao chất lượng giáo dục lối sống XHCN cho sinh viên trong các trường đại học, cao đẳng

Sinh viên đang học tập, rèn luyện trong các trường đại học nên việc tiếp nhận những chuẩn mực giá trị đạo đức, lối sống XHCN chủ yếu thông qua con đường học tập chứ chưa phải qua sự trải nghiệm. Do đó, quá trình giáo dục, bồi dưỡng lối sống XHCN của sinh viên phụ thuộc nhiều vào hoạt động giáo dục, đào tạo của nhà trường. Do vậy, tiếp tục nghiên cứu, đổi mới, nâng cao hiệu quả giáo dục, bồi dưỡng lối sống XHCN trong nhà trường là vấn đề có ý nghĩa rất quan trọng.

Đổi mới, nâng cao chất lượng giáo dục lối sống XHCN trong nhà trường trước hết thể hiện ở việc đổi mới nội dung, phương pháp giảng dạy, học tập, nghiên cứu các môn khoa học Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, giúp cho sinh viên nhận thức đúng đắn hơn vai trò, trách nhiệm của mình đối với bản thân, gia đình và Tổ quốc. Từ đó hình thành ở sinh viên thái độ, động cơ, ý chí và tình cảm cách mạng đúng đắn.

Thứ hai, phát huy vai trò của các tổ chức trong nhà trường, kết hợp với gia đình và xã hội

Bên cạnh hình thức giáo dục truyền thống, cần tăng cường phát huy vai trò của các tổ chức đảng, Đoàn Thanh niên, Hội Sinh viên để sinh viên có cơ hội thể hiện quan điểm về lối sống của mình, tiếp cận lối sống XHCN thông qua các diễn đàn do Đoàn, Hội tổ chức. Biểu dương, khen thưởng kịp thời những tấm gương sinh viên “người tốt, việc tốt”, có lý tưởng sống đẹp, tạo sự lan toả rộng rãi.

Kết hợp chặt chẽ gia đình, nhà trường và xã hội trong việc giáo dục, bồi dưỡng lối sống XHCN cho sinh viên. Kịp thời thông tin kết quả học tập, rèn luyện và những biểu hiện lệch lạc, những vi phạm của sinh viên tới gia đình để tìm ra nguyên nhân, giải pháp phù hợp. Trong

gia đình, tấm gương của ông bà, cha mẹ, cũng như việc giữ gìn nề nếp, gia phong gia đình sẽ tạo dựng lối sống lành mạnh ở sinh viên.

Thứ ba, nâng cao tính tích cực, tự giác, tự rèn luyện lối sống XHCN của sinh viên

Nâng cao tính tích cực, tự giác, tự rèn luyện lối sống XHCN của sinh viên là quá trình tự tổ chức, tự định hướng của bản thân, nhằm chuyển những tri thức đã có thành tình cảm, lòng tin, ý chí và hành động của chính họ. Khi những phẩm chất của lối sống XHCN đã được hình thành trong nhân cách, cần phải thường xuyên, liên tục bồi dưỡng, rèn luyện trong thực tiễn mới ổn định, bền vững.

Tự rèn luyện lối sống XHCN trước hết sinh viên phải tự nhận thức rõ những giá trị, vai trò của đạo đức cách mạng, đạo đức cộng sản như: yêu nước gắn với yêu CNXH, tin tưởng vào sự lãnh đạo của Đảng và sự nghiệp cách mạng; có ý thức làm chủ, dám nói dám làm; sự tuân thủ hiến pháp, pháp luật, có ý thức bảo vệ, phát huy giá trị truyền thống của dân tộc; hiểu biết, thực hiện đúng quyền và nghĩa vụ của mình trong mọi hoàn cảnh; nêu cao tinh thần đoàn kết, tương thân tương ái, quan tâm và có trách nhiệm với nhau. Mỗi sinh viên cần hiểu rằng những biểu hiện an thân, cá nhân chủ nghĩa, bảo thủ, tự ti... đều trái với lối sống XHCN. Đây là những phẩm chất quan trọng của lối sống XHCN.

Tài liệu tham khảo:

- [1] Vũ Kim Dung (2018), Tư tưởng Hồ Chí Minh về con người, sự vận dụng của Đảng ta trong giai đoạn hiện nay, <https://tcnn.vn>
- [2] Phạm Xuân Hào (2004), *Bồi dưỡng lối sống xã hội chủ nghĩa cho đội ngũ sĩ quan trẻ trong quân đội hiện nay*, Nxb. Quân đội nhân dân, Hà Nội.
- [3] Bùi Kim Hậu (2021), *Bài nói của Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Đại hội sinh viên Việt Nam lần thứ hai và ý nghĩa đối với việc giáo dục đạo đức cho sinh viên*, <https://lyluanchinhtrivatruyenthong.vn>
- [4] Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, tập 11, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội.
- [5] Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, tập 13, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội.
- [6] Đặng Công Thành (2016), *Tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng lối sống mới cho thanh niên*, <https://www.bienphong.com.vn>

Tự rèn luyện còn thể hiện thông qua hoạt động thực tiễn của mỗi cá nhân. Bởi vì, một đặc trưng quan trọng nhất của lối sống XHCN là tính tích cực chính trị - xã hội, tính tích cực ấy bám sâu vào đời sống thực tiễn. Thực tiễn cũng sẽ kiểm nghiệm những mặt mạnh, mặt yếu trong lối sống của sinh viên, để họ có thể tự điều chỉnh.

Tự rèn luyện lối sống XHCN đòi hỏi sinh viên phải luôn nêu cao tinh thần chủ động, sáng tạo, tính tập thể, đoàn kết. Tính kế hoạch cao cũng là biểu hiện sự chủ động, tự giác rèn luyện lối sống, làm cho sinh viên trở thành chủ thể thật sự trong quá trình tự rèn luyện lối sống XHCN.

Kết luận

Giáo dục lối sống XHCN cho sinh viên là một nhiệm vụ quan trọng hiện nay. Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng đã đề cập nhiều đến xây dựng lối sống mới cho người Việt Nam, đặc biệt là đối với thanh niên, sinh viên. Những quan điểm và tư tưởng của Người đã định hướng cho việc xây dựng lối sống mới của người Việt Nam trong xã hội mới - xã hội XHCN. Hiện nay, do nhiều nguyên nhân khác nhau, lối sống của sinh viên và những quan niệm về giá trị xã hội có nhiều thay đổi, cả tích cực và tiêu cực. Do vậy, việc giáo dục lối sống mới, lối sống XHCN cho sinh viên theo tư tưởng Hồ Chí Minh có ý nghĩa rất quan trọng trong việc giáo dục, đào tạo những công dân thế hệ mới, với đầy đủ phẩm chất và năng lực để xây dựng đất nước Việt Nam XHCN hiện nay.